

Polska

Kolebka Europy

2015-06-11 10:32:13

Historia Grecji sięga III tysiąclecia przed naszą erą - do Epoki Brązu. Tworzyła się, poczynając od 3200 r. p.n.e., na bazie kultury cykladzkiej (Cyklady), minojskiej (Kreta i wyspy Morza Egejskiego) i mykeńskiej (Peloponez), na obszarze zbliżonym do obszaru Grecji współczesnej.

1100 p.n.e. - 800 p.n.e.

Kres dominacji achajskiej w świecie mykeńskim i kreteńskim położył najazd nowych plemion greckich - Dorów. Dorowie opanowali cały Peloponez, Kretę (i pobliskie wyspy), południowo-zachodnie wybrzeże Azji Mniejszej (Dorydę) oraz część Grecji Środkowej.

Zniszczenia dokonane przez Dorów otworzyły tzw. okres Wieków Ciemnych (Epoka Żelaza: XII-IX w. p.n.e.), podczas którego załamał się rozwój dotychczasowej kultury. Były to czasy malejącego zaludnienia, biedy i kulturowego upadku. Jednym z najważniejszych przeobrażeń, które dokonały się w tym okresie był proces przejścia od ustroju rodowego do organizacji państwowej: miast-państw (polis). Najbardziej znane miasta-państwa z tego okresu to: Sparta, Ateny, Korynt, Efez i Milet.

800 p.n.e. - 500 p.n.e.

W okresie archaicznym rozpoczął się stopniowy rozwój Aten - od monarchii, przez rządy Areopagu (rada arystokratów i co rok wybieranych 10 archontów) do wczesnej demokracji ateńskiej. Organizował ją od 594 r. p.n.e., bogaty kupiec i poeta - Solon, po Solonie Atenami rządził Pizystrat i jego synowie. Choć były to rządy tyrańskie, to doprowadziły one do znacznego rozkwitu miasta.

Oprócz Aten znacznie rozwinęła się Sparta - arystokratyczne państwo typu militarne. W wychowaniu główny nacisk kładziono na gimnastykę, śpiewy pieśni bojowych i musztrę, wychowując młodzieńców na zdyscyplinowanych i dzielnych żołnierzy.

Innym ciekawym państwem była Amfiktonia Delficka - związek miast-państw grupujących się wokół ośrodka kultu Apollina w Delfach. Rok 776 p.n.e. jest tradycyjną datą pierwszych igrzysk olimpijskich na cześć Zeusa. Igrzyska nowożytnie zaczynają się nadal w greckiej Olimpii rozpaleniem ognia olimpijskiego.

W VIII-VI w. p.n.e. trwał okres wielkiej kolonizacji. Powstawały osady greckie, które wraz z Grecją kontynentalną i wyspami utworzyły tak zwaną Wielką Grecję. Rezultatem kolonizacji było powstanie i umocnienie się systemu produkcji opartej na pracy niewolniczej. Nastąpiło oddzielenie się rzemiosła od rolnictwa, zróżnicowanie klasowe społeczeństwa greckiego.

Najważniejszym wydarzeniem dla rozwoju handlu i gospodarki w VII wieku było pojawienie się monet. Na bazie alfabetu fenickiego powstał alfabet grecki i pierwsze dzieła literackie. W latach 750-700 p.n.e. powstały poematy epickie Homera: "Iliada" i "Odyseja" (sławiąca triumfalny powrót Odyseusza spod Troi).

Okres archaiczny był też czasem rozwoju nauk ścisłych i filozofii. Znaczącą rolę miała szkoła w Milecie, przede wszystkim dzięki filozofom natury: Tales (matematyk i astronom), Anaksymader (geograf, twórca zegara słonecznego) i Anaksymenes. Z Samos pochodził matematyk i filozof Pitagoras.

500 p.n.e. - 323 p.n.e.

Zapoczątkowany około 600 r. p.n.e. rozwój i wzrost znaczenia Aten sprawił, że V w. p.n.e. Ateny stały się potęgą polityczną. Zaangażowanie Aten w antyperską rewoltę miast greckich w Azji Mniejszej (powstanie jońskie w 499-494 p.n.e.) naraziło je na wyprawę odwetową Dariusza, króla Persji (bitwa pod Maratonem - 490 r. p.n.e.). Historia głosi, że z bagnistej równiny pod Maratonem we wschodniej Attyce zdyszany biegacz dotarł do Aten z wieścią o pokonaniu wroga, po czym zmarł z wyczerpania.

Po 10 latach Persowie zaatakowali Grecję z jeszcze większymi siłami zbrojnymi, w czasie drugiego najazdu Persów Ateny wspomogła Sparta. Pod Termopilami (480 r. p.n.e.) kilka tysięcy Greków starło się z armią perską, liczącą setki tysięcy żołnierzy.

Większość Greków uciekła, zostali tylko Spartanie pod wodzą Leonidasa. Wierni swemu wojennemu kodeksowi walczyli do końca. Jednocześnie prowadzona była bitwa morska, w której Persowie napotkali silny opór floty greckiej. Po zwycięstwie na lądzie wojska perskie wdarły się do Attyki, splądrowały Ateny i zburzyły budowlę Akropolu.

Kilka miesięcy później mająca przewagę perska flota uległa Grekom w bitwie morskiej pod Salaminą. Po wycofaniu się Sparty z koalicji, wojnę kontynuowały Ateny, wraz z nowymi sojusznikami z utworzonego Ateńskiego Związku Morskiego. Porażka Persów w bitwie lądowej pod Platejami (479 r. p.n.e.) oznaczała koniec podbojów perskich. Mimo zwycięstwa bilans wojny wypadł dla Greków niepomyślnie - wszystkie jońskie miasta były zniszczone, a Ateny zrównane z ziemią.

Na skutek dominacji Aten w Związku Morskim zdecydowano się w 454 r. p.n.e. na przeniesienie kasy związkowej z Delos do Aten. Dzięki temu większość składek członkowskich państw Związku Morskiego pozostawała w rękach Aten. Dużą część tych funduszy przeznaczono na odbudowę zrujnowanych budowli Akropolu i budowę Pireusu.

Rozkwit kulturalny Aten osiągnął szczyt w "złotym wieku", za panowania Peryklesa (443 - 429 p.n.e.). W okresie jego rządów demokratyczny ustroj Aten umocnił się i rozwinął. Była to jednak demokracja wolno urodzonej mniejszości obywateli i to tylko mężczyzn (powyżej 20. roku życia).

Niewolnicy, kobiety (nawet wolne) i mieszkańcy Aten nieposiadający obywatelstwa ateńskiego nie mieli żadnych praw. Mimo że prawa obywatelskie miało tylko 40 tysięcy z populacji liczącej ponad pół miliona ludzi, była to demokracja w najczystszej formie. Perykles miał bardzo trudne zadanie - odbudowa Aten ze zniszczeń po wojnie z Persami. Z tego okresu pochodzi m.in. Partenon na Akropolu - w całości wzniesiony z marmuru, a nie z szarego wapienia - jak dotychczasowe budowle.

Monumentalne budowle powstawały również poza Atenami: świątynia Zeusa Olimpijskiego ze słynnym posągami Fidiasza w Olimpii, świątynia Posejdona na przylądku Sunion, świątynia Afai na Eginie, świątynia Asklepiosa i teatr w Epidaurus czy obiekty w Delfach. W tym samym czasie nauki ścisłe, literatura, filozofia i sztuka przeżywały okres świetności.

Powstałe wówczas dzieła filozoficzne i matematyczne (Sokrates, Anaksagoras, Demokryt z Abdery, Platon, Euklides, Arystoteles), teatralne (Sofokles, Eurypides, Aischylos, Arystofanes) i architektoniczne (Iktinos, Kallikrates) stały się kanonem sztuki europejskiej i do dziś zachwycają formą i treścią. Stąd też okres klasyczny uznawany jest za szczytową fazę rozwoju greckiej cywilizacji.

Wojna peloponeska (431-404 p.n.e.), w której starły się ze sobą Ateny i Sparta oraz ich sprzymierzeńcy, odcisnęła piętno na całym V stuleciu. Wojna była wielką przegraną Aten, spowodowała rozpad I Ateńskiego Związku Morskiego i pogrążyła całą Grecję w chaosie. Nastąpiła 33 letnia dominacja Sparty, zakończona ponownym umocnieniem się Aten i Teb oraz powstaniem II Ateńskiego Związku Morskiego (378 r. p.n.e.).

Niewyciężona dotąd armia spartańska poniosła klęskę pod Leukretami (371 r. p.n.e.), co dało kilkuletnią hegemonię Tebom.

Oslabienie i rozbieżności wewnętrzne świata greckiego po załamaniu Teb i rozbieżności II Związku Morskiego, bezlitośnie wykorzystał władca Macedonii Filip II. Po przegranej bitwie pod Cheroneją w 338 r. p.n.e. Grecja zmuszona była uznać zwierzchnictwo macedońskiego władcy. Syn Filipa, Aleksander Wielki, wychowany i wykształcony w duchu kultury greckiej, dokonał podboju Persji i stworzył państwo obejmujące ziemie od Indii po Egipt. Początek wyprawy Aleksandra kończy okres klasyczny w dziejach Grecji.

323 p.n.e. - 146 p.n.e.

Aleksander Wielki, król Macedonii, w ciągu zaledwie 13 lat podbił Persję (obecnie Iran). Kiedy wstąpił na tron, miał zaledwie 20 lat. Był taktycznym geniuszem, obdarzonym talentem przywódczym. Na początku 323 r. p.n.e. wyruszył do Babilonu, aby przygotować wyprawę do Arabii. Tam zachorował i po 11 dniach zmarł w wieku 32 lat.

Już od wojny peloponeskiej datuje się upadek gospodarczy i polityczny Grecji właściwej. Z dawnych miast-państw greckich tylko Ateny, pomimo ogólnej biedy, prowadziły jeszcze działalność kulturalną.

Dzięki wewnętrznym sporom pomiędzy państwami hellenistycznymi udało się Rzymianom bez większych problemów podbić Macedonię i Związek Achajski. Na przełomie II i I wieku p.n.e. uległy Rzymowi wszystkie państwa hellenistyczne, stając się prowincjami Cesarstwa.

Grecja rzymska

146 r. p.n.e. - 395 r. n.e.

Kres epoki hellenistycznej wiązał się z rosnącą dominacją potęgi rzymskiej. Grecja znalazła się pod panowaniem Rzymu w roku 146 p.n.e., po zburzeniu i spaleniu Koryntu.

W 86 r. p.n.e. rzymski wódz Sulla zdobył Ateny. Grecja zachowała jednak odrębność kulturową i de facto pod względem kulturowym to pokonani Grecy zdominowali zwycięski Rzym. Rzymscy arystokraci posyłali synów na naukę do szkół filozoficznych w Atenach. Rzymskie wojny wewnętrzne rozpoczęte w 49 r. p.n.e. miały swój koniec na greckiej ziemi - w 31 r. p.n.e. w bitwie pod Akcjum w Tesalii.

W 46 r. p.n.e. Juliusz Cezar odbudował Korynt - jako rzymską kolonię. Rzymianie wzniesli forum, odeon i bazylikę. Cezar zaplanował też przekopanie kanału na Przesmyku Korynckim oraz przekształcenie państwa rzymskiego w monarchię typu hellenistycznego, ze stolicą w Aleksandrii lub Ilionie (dawna Troja). Nie zdołał zrealizować swoich planów - w 44 r. p.n.e. został zamordowany.

W 27 r. p.n.e. Grecja stała się prowincją rzymską - Achają ze stolicą w Koryncie. Cesarz Neron podjął pomysł Juliusza Cezara i rozpoczął budowę Kanału Korynckiego, jednak wkrótce prace zostały wstrzymane.

Rzymska Agora w Atenach, pobliska biblioteka Hadriana i łuk Hadriana, łączący miasto rzymskie ze starym greckim, są przykładem reprezentacyjnego budownictwa tamtego okresu. Również w Atenach znajduje się świątynia Zeusa Olimpijskiego. Zaczęto ją wznosić w VI w. p.n.e., ale dopiero rzymskiemu cesarzowi Hadrianowi udało się dokończyć budowy - w 132 r. n.e., z okazji igrzysk panhelleńskich. Z 104 korynckich, 17-metrowej

wysokości kolumn pozostało tylko 15. W Delfach pozostał nieźle zachowany stadion z widownią z okresu rzymskiego.

W pierwszych dwóch wiekach n.e. na obszarze Grecji zaczęło się rozprzestrzeniać chrześcijaństwo. Stąd też pierwsze przekłady Biblii i inne dokumenty Kościoła zapisano w języku greckim. Greka używana była także w dużej mierze w gminie chrześcijańskiej w Rzymie.

Kultura i język grecki były czynnikami zespalałymi wielonarodowe Cesarstwo, Wschodniorzymskie, które w lw. wyodrębniło się z imperium rzymskiego. Cesarz Konstantyn Wielki uczynił, w 323r. n.e., stolicą Cesarstwa Wschodniorzymskiego Konstantynopol (dawna nazwa Bizancjum, która później przeszła na cesarstwo; dzisiejszy Istantbul).

Od końca V w. Cesarstwo Bizantyjskie, kontynuując wielkie tradycje kultury greckiej, objęło przewodnictwo kulturalne w Europie doby średniowiecza.

Okres bizantyjski i wyprawy krzyżowe 395 r. - 1453 r.

W 395 r., po śmierci Teodozjusza I, cesarstwo rzymskie rozpadło się na łacińskie na Zachodzie i bizantyjskie na Wschodzie. W okresie Bizancjum Grecja przyjęła chrześcijaństwo według obrządku ortodoksyjnego (prawosławnego). Na czele państwa stał Cesarz, jednak dużą rolę odgrywał Kościół Prawosławny. Stopniowo zaczęła nasilać się wrogość do pogańskich wierzeń i kultury greckiej. Zamknięto wyrocznie w Delfach, zaprzestano organizacji igrzysk olimpijskich, a wiele greckich świątyń przebudowano na kościoły.

Od początku VII w. Grecja przeżywała liczne najazdy plemion słowiańskich i Arabów. Podczas IV krucjaty krzyżowcy zamiast Ziemi Świętej opanowali w 1204 roku Konstantynopol i utworzyli na terenie Grecji Cesarstwo Łacińskie (ze stolicą w Konstantynopolu).

Wenecjanie nie dopuścili do tego, aby faktyczna władza cesarzy obejmowała wszystkie ziemie cesarstwa. Zezwolili cesarzom na panowanie w Tracji, a na pozostałych terenach powstały prawie niezależne, feudalne księstwa i hrabstwa łacińskie. Francuscy rycerze utworzyli Księstwo Achai, Księstwo Ateńskie i księstwo Bonifacego de Montferrat, zaś Wenecjanie opanowali Kretę, Korfu i inne wyspy na Morzu Egejskim.

W 1261 r. bizantyjscy Grecy odzyskali Konstantynopol i Mistrę, na blisko 200 lat przywracając Cesarstwo Bizantyjskie, ale zdobycie stolicy w 1453 r. przez Turków ostatecznie położyło kres istnieniu cesarstwa.

Pozostałością po okresie bizantyjskim jest m.in. Wielka Ławra - najstarszy i największy zespół klasztorny na półwyspie Athos. Dla Greków Athos - wschodni "paluch" Półwyspu Chalcydyckiego - jest świętą górą. Wznosi się tu najwyższy szczyt całego półwyspu, góra Athos (2030 m n.p.m.). Jest to jedyny w swoim rodzaju organizm administracyjny w Grecji - autonomiczna republika mnichów, żyjących w 20 klasztorach.

Grecja wenecka i osmańska 1453 r. - 1830 r.

W 1453 roku Konstantynopol zdobyli Turcy osmańscy pod wodzą sułtana Mahmuda II i stopniowo podbijali Grecję

(do 1460 r.), z wyjątkiem górzystych cypli Peloponezu i Epiru. Okupacja turecka trwała w Grecji przez blisko 400 lat. W tym czasie, mimo ucisku i represji, Grekom udało się zachować tożsamość narodową, język i tradycje kulturowe.

Mimo że Konstantynopol stał się stolicą imperium Osmanów, mieszkało tam wielu Greków. Miasto stało się symbolem marzeń o odrodzeniu państwowości. Zgodnie z prawem islamu chrześcijańscy Grecy zachowali początkowo swobodę religijną, prawo nauczania w języku greckim i swobodę handlu. Ludność wysp greckich wkrótce zmonopolizowała handel śródziemnomorski w imperium osmańskim, zdobywając majątek i znaczenie.

W czasie niewoli tureckiej na Peloponezie powstała kolejna (obok Greki Klasycznej i koine) odmiana języka greckiego - demotiki, czyli greka ludowa. Z demotiki wywodzi się współczesny język grecki, tzw. nowogrecki (neohelliniki), będący językiem oficjalnym od 1976 r.

Od XVIII w. wzrastało poczucie świadomości narodowej Greków. W 1770 r. na Peloponezie wybuchło powstanie przeciwko władzy tureckiej, inspirowane przez carycę Rosji Katarzynę II, jednak szybko zostało zdławione. W 1788 roku Turcy powołali na paszę Janiny albańskiego możnowładcę - Alego Paszę. Za jego rządów Janina stała się jednym z najbogatszych miast Grecji.

Ali Pasza był władcą bezwzględny i okrutny. Jego okrucieństwa dotyczyły zarówno chrześcijan, jak i muzułmanów. Ambicją Alego Paszy było stworzenie państwa albańsko-greckiego całkowicie niezależnego od Turcji. Pod koniec 1819 roku jego rebelia wobec sułtana Mahmuda II stała się oczywista. Ali Pasza zachęcał do współpracy tajne greckie stowarzyszenie narodowościowe Filiki Heteria (Stowarzyszenie Przyjaciół) mając na celu sprowokowanie interwencji Rosji.

W roku 1820 oddziały otomańskie wkroczyły na tereny kontrolowane przez Alego Paszę i rozpoczęły tłumienie rebelii. W tym czasie władze stowarzyszenia rozpoczęły przygotowania do powstania na Peloponezie i wzniesienia zamieszek w Grecji Północnej. Na koniec rebelii Ali Pasza zdradził Greków próbując bezskutecznie zyskać litość sułtana. Po długotrwałym oblężeniu twierdzy w Janinie, Ali Pasza wymknął się i ukrył na wyspie Nisi, leżącej na pobliskim jeziorze. Niezyczliwi Alemu tubylcy zdradzili kryjówkę Turkom. 24 lutego 1822 roku Ali Pasza został zgładzony w klasztorze na wyspie.

Zawsze żywe dążenia wolnościowe zaowocowały udanym powstaniem narodowowyzwoleńczym (w 1821 r.) i odzyskaniem niepodległości w 1830r. przez część ziem greckich.

Powstanie wolnej Grecji 1830 r. - 1922 r.

W 1821 r. stowarzyszenie Filiki Heteria zainicjowało rewoltę greckich oficerów, która przerodziła się w powstanie greckie. Objęło ono zarówno Peloponez, jak i wyspy.

Tradycja głosi, że to biskup Germanos z Patras zatknął 25 marca flagę zbuntowanych koło miasta Kalawryta, dając tym samym znak do walki o niepodległość. Na wieść o walkach w Grecji pośpieszyli jej z pomocą ochotnicy z całej Europy.

W 1824 r. zmarł na malarię w Mesolongi poeta lord George Byron, który przybył do Grecji, aby wspomóc jej ruchy narodowowyzwoleńcze.

Turcja usiłowała zdławić powstanie, wspomagając się Muhammadem Ali, tureckim namiestnikiem w Egipcie, który podbił Kretę, opanował Peloponez i zdobył Ateny.

Głośnym echem po całej Europie odbiła się rzeź w Mesolongi. Ten port rybacki w zachodniej Grecji stał się strategicznym miejscem podczas powstania. W czasie oblężenia tego miasta w latach 1825-1826 głód i brak amunicji uniemożliwiły dalszą obronę. Po nieudanej próbie wydostania się z oblężenia, garstka obrońców wysadziła się w powietrze. Pozostałą ludność wymordowali żołnierze tureccy.

Przegrana Turcji w wojnie z Rosją w 1829 r. zmusiła sułtana do udzielenia Grecji szerokiej autonomii, kończąc tym samym powstanie. W 1830 r., w protokole londyńskim, ogłoszono niepodległość Grecji.

Grecka walka o niepodległość łączy się z upadkiem imperium osmańskiego i początkiem "Wielkiej Idei" (Megali Idea) - ambitnego planu wskrzeszenia wielkiego państwa greckiego ze stolicą w Konstantynopolu.

Początkowo Grecja była republiką, ale po zamachu na prezydenta Kapodistriasa mocarstwa europejskie ustanowiły monarchię. Pierwszym królem Grecji, od 1832 roku, był Otton I, zaledwie 17-letni książę bawarski (z rodu Wittelsbachów), niechętnie przyjęty przez społeczeństwo.

W 1834 roku przeniesiono stolicę z Nafplionu do Aten, które w chwili odzyskania niepodległości były małą miejsciną przycupniętą pod Akropolem i zamieszkałą przez zaledwie kilkanaście tysięcy mieszkańców. Obecny budynek greckiego parlamentu w Atenach został wybudowany jako pałac dla Ottona I. Początkowo Otton I rządził Grecją w sposób absolutny, ale w 1843 r. pod groźbą zamachu stanu został zmuszony do ogłoszenia konstytucji - Grecja stała się monarchią konstytucyjną.

W 1862 r. Otton I został zdetronizowany. Zastąpił go książę duński, Jerzy I. Za jego panowania do Grecji powróciły (od Anglii) Wyspy Jońskie - w 1864 roku i rozpoczęto odbudowę kraju. W tym samym roku uchwalono nową konstytucję, na mocy której Grecja stała się "monarchią demokratyczną". W wyniku działań dyplomatycznych, gry politycznej w Europie oraz zrywów zbrojnych na rzecz powrotu do macierzy, Grecja odzyskiwała stopniowo kolejne obszary.

W 1881 roku, po przegranej przez Turcję wojnie, przyłączono do Grecji południowy Epir i Tesalię. W 1897 r. Grecja wszczęła samodzielnie wojnę z Turkami (m. in. o Kretę) i poniosła klęskę. Tylko na skutek mediacji mocarstw nie poniosła strat terytorialnych. Dopiero sprzymierzywszy się z bałkańskimi sąsiadami, wygrała dwie wojny bałkańskie (1912-1913 r.) i powiększyła dwukrotnie swoje terytorium (zyskując Epir, Macedonię (1912 r.), Kretę oraz wschodnie wyspy Morza Egejskiego (1914 r.).

W latach 1882 - 1893 zakończono budowę imponującego dzieła inżynierii - Kanału Korynckiego, którego budowę zaplanował Juliusz Cezar, a rozpoczął cesarz Neron. Do czasu otwarcia kanału, statki pokonywały 6-kilometrowy przesmyk lądem - rozładowywano je, przeciągano po wyłożonej kamiennymi płytami drodze-pochylni, a następnie wodowano i ponownie załadowywano towarami. Statki omijały w ten sposób bardzo niebezpieczne wody Przylądka Matapan - najbardziej na południe wysuniętego skrawka Peloponezu.

Na początku 1913 roku król Jerzy I oznajmił, że w 50. rocznicę objęcia tronu, w październiku abdykuje na rzecz swojego syna Konstantyna. 18 marca król udał się w towarzystwie adiutanta na spacer do portu w Salonikach. W drodze powrotnej odwiedził kawiarnię, w której czekał uzbrojony szaleniec. Postrzelony w plecy król zmarł na miejscu. Ujęty zamachowiec popełnił samobójstwo w czasie procesu. Władzę w Grecji objął król Konstantyn I.

Pierwsza Wojna Światowa rozpoczęła się w 1914 roku. Premier rządu Venizelos był zwolennikiem czynnego zaangażowania po stronie aliantów (Ententy). Przeciwnikiem takiego rozwiązania był król Konstantyn mocno związany z niemieckim cesarzem Wilhelmem II, swoim szwagrem.

Konstantyn był zwolennikiem utrzymania pełnej neutralności kraju. Venizelos rozpoczął organizowanie ruchu na rzecz przystąpienia do wojny. W 1916 Venizelos udał się do Salonik i stworzył tam opozycyjny rząd, który wkrótce uznały Anglia i Francja. Rząd ten zadeklarował wojnę z Niemcami i Bułgarią.

2 lipca 1917 Grecja przystąpiła do wojny po stronie Ententy. W 1917 król Konstantyn I abdykował na rzecz swojego drugiego syna Aleksandra I. W 1918 roku połączone siły angielsko-francusko-grecko-serbskie uderzyły z

Salonik na północ. Wkrótce przełamano opór Bułgarów - 30 września wojska bułgarskie skapitulowały, podpisując zawieszenie broni w Salonikach. Część armii Antanty wyzwoliła Trację zajmując Adrianopol, kierując się dalej na Konstantynopol. 30 października zawarto rozejm z Turcją, a wkrótce - 11 listopada skończyła się też I Wojna Światowa.

Traktat Wersalski przyznał Grecji rozległe i strategiczne terytoria. Od Bułgarii Grecja uzyskała tereny Zachodniej Tracji, od Turcji Wschodnią Trację, część wysp morza Egejskiego w tym dwie wyspy u wejścia do Dardaneli i część Azji Mniejszej ze Smyrną (obecnie Izmir). Do spełnienia ostatecznych marzeń niemal każdego Greka zabrakło już tylko trzech pozycji: Cypru (brytyjskiego), Dodekanezu (włoskiego) i Konstantynopola.

W 1920 roku zmarł król Aleksander I, a na tron powrócił Konstantyn I. Spór z Turcją o Trację Zachodnią i Smyrnę doprowadził w 1920 r. do wojny, którą Grecja przegrała w 1922 r. Zbrojna próba zdobycia Konstantynopola zakończyła się katastrofą, co było kresem Wielkiej Idei. Dodatkowo Grecy musieli opuścić Smyrnę i to w tragicznych okolicznościach.

Obecnie Smyrna (Izmir) jest mało znaczącym miastem na wybrzeżu Morza Egejskiego, ale w początkach lat dwudziestych był głównym, kilkusetletnim portem i oknem na świat całej małoazjatyckiej greckiej populacji. Na skutek naporu wojsk tureckich w sierpniu 1922 r. Grecy zaczęli w panice opuszczać to miasto, które zaledwie w ciągu tygodnia zostało doszczętnie ograbione i spalone przez Turków. Traf chciał, że młody Aristotelis Onassis, smyrneńczyk z pochodzenia, był pośród uciekającego tłumu. Spalenie Smyrny zostało, więc wiernie opisane w licznych biografiach tego najbogatszego na świecie Greka. Jedna kwestia nie jest na pewno sporna - wszyscy przyznają, że Wielka Idea spłonęła wraz ze Smyrną.

Na mocy Traktatu Lozańskiego z 1923 r. Turcja odzyskała Smyrnę i zachodnią Trację. Nastąpiła wymiana ludności pomiędzy Grecją i Turcją według kryterium wyznaniowego (przymusowe wysiedlenia). Muzułmańska ludność Grecji (ok. 400 tysięcy osób) powróciła do Turcji. Grecy ortodoksyjni chrześcijanie (ok. 1,3 miliona osób) zostali zmuszeni do opuszczenia ziemi ojców i wyjazdu do Grecji. W ten sposób zakończyła się wielowiekowa obecność narodu greckiego na terenach Azji Mniejszej.

Licząca wówczas zaledwie 5 mln mieszkańców uboga Grecja stanęła przed problemem wyżywienia, zapewnienia pracy i dachu nad głową ogromnej rzeszy przybyszów. Proces pełnej asymilacji trwał kilkadziesiąt lat. Trudną sytuację kraju pogłębiały dodatkowo ogólnoświatowy kryzys ekonomiczny oraz wewnętrzna niestabilność polityczna.

Grecja XX wieku 1922 r. - 1981 r.

W 1922 roku królem Grecji został Jerzy II. W 1924 roku proklamowano w Grecji republikę. W następnym 10-leciu trwała walka polityczna między rojalistami i republikanami. Lata po klęsce w 1922 r. w wojnie z Turkami były najbardziej gorzkie dla Greków. Napływ przesiedleńców z Azji przyczyniał się do destabilizacji życia politycznego i pogarszania się sytuacji ekonomicznej w okresie międzywojennym.

W końcu 1932 r. usunięto ze stanowiska wieloletniego premiera Venizelosa i zmuszono go do emigracji. W 1935 r. Jerzy II powrócił na tron. W 1936 roku generał Ioanis Metaksas wprowadził (za przyzwoleniem króla) dyktaturę wojskową, która miała zapobiec przejęciu władzy przez komunistów.

Trwająca pięć lat dyktatura faszystowska rozgromiła komunistyczną opozycję - zwolennicy lewicy wylądowali w więzieniach i na emigracji. Gdy wybuchła II wojna światowa Grecja ogłosiła neutralność. Jednak 28 października 1940 roku Mussolinii zażądał od Grecji zgody na wkroczenie swoich wojsk. Metaksas miał mu odpowiedzieć

jednym słowem: NIE! (gr. OCHI!) i wojska włoskie siłą wkroczyły na terytorium Grecji. Dzień 28 października obchodzony jest w Grecji jako święto narodowe (Dzień Ochi).

Zmuszonej do wojny Grecji udało się odeprzeć ataki agresora i przenieść działania wojenne na terytorium Albanii. W kwietniu 1941 roku Niemcy i Włochy rozpoczęły inwazję na Bałkanach i w ciągu dwóch miesięcy opanowały Grecję. Król i rząd przenieśli się początkowo na Kretę, a po jej zajęciu przez Niemców - na Bliski Wschód. Okupacja trwała do października 1944 roku. Podczas wojny zginęło 687 tysięcy Greków. Niemcy prowadzili też planową eksterminację Żydów greckich (zginęło 87 proc.).

Na czele ruchu oporu stanęli komuniści, tworząc Grecki Front Wyzwolenia Narodowego (EAM, 1941) i jego siły zbrojne (ELAS), które z powodzeniem walczyły z wrogiem. Po wyparciu Niemców powstał prawicowy rząd wspierany przez Wielką Brytanię i armię brytyjską. W 1946 przywrócono w Grecji monarchię (po plebiscycie).

Spór o podział władzy i kształt powojennej Grecji między rządem, a ugrupowaniami lewicowymi doprowadził do wybuchu wojny domowej trwającej do sierpnia 1949 roku. Po jej zakończeniu partia komunistyczna została zdelegalizowana, a wielu jej działaczy udało się na emigrację do krajów bloku wschodniego m.in. do Polski.

W latach powojennych rządy sprawowała prawica. W 1952 roku Grecja przystąpiła do NATO, a w 1961 stała się członkiem stowarzyszonym EWG. Lata pięćdziesiąte i sześćdziesiąte były latami szybkiego wzrostu gospodarczego, m.in. za sprawą amerykańskiej pomocy w ramach programu Marshalla. Sytuacja nie była jednak wolna od napięć. Duże bezrobocie spowodowało masową emigrację Greków do krajów europejskich, Stanów Zjednoczonych i Australii. Udostępnienie greckich terenów na amerykańskie bazy wojskowe budziło sprzeciw mieszkańców.

Wyłonił się także problem wpływów politycznych na Cyprze. W 1960 roku Cypr uzyskał niepodległość po okresie brytyjskich rządów kolonialnych. Grecy cypryjscy stanowiący 80 proc. ludności cypryjskiej, pod duchowym i politycznym przywództwem arcybiskupa Makariosa, zaakceptowali niepodległość wyspy, choć najlepszym z rozwiązań byłoby przyłączenie Cypru do Grecji. Arcybiskup Makarios został prezydentem republiki, a wiceprezydentem - przedstawiciel ludności tureckiej - F. Küçük. Gwarantami realizacji konstytucji państwa cypryjskiego i jego bezpieczeństwa miały być Grecja, Turcja i Wielka Brytania.

W 1964 roku powstał pierwszy nieprawicowy rząd utworzony przez działacza liberalnej Unii Centrum, Georgiosa Papandreu. Lęk przed umocnieniem się ruchów centrowych i lewicowych stał się powodem przewrotu "czarnych pułkowników" (Georgios Papadopoulos, Stylianos Pattakos, Nikolaos Makarezos), którzy (dzięki pomocy USA i CIA) doszli do władzy 21 kwietnia 1967 roku i rządili Grecją przez siedm lat.

Czasy junty należą do najczarniejszych kart historii Grecji. Obowiązywał zakaz prowadzenia jakiegokolwiek aktywności politycznej, represjonowano i więziono działaczy o orientacji lewicowej. Cenzura objęła prasę i literaturę. Zakazano nawet wykonywania niektórych gatunków muzyki. Faszystowski reżim upadł w 1974r. po obalenia rządu arcybiskupa Makariosa na Cyprze i nieudanej próbie przyłączenia Cypru do Grecji. (W 1975 roku Makarios odzyskał władzę na Cyprze - dzięki interwencji ONZ).

W wyniku referendum z 1974 roku Grecja przestała być monarchią i stała się republiką. W tym samym roku Grecja wystąpiła z NATO w proteście przeciwko inwazji Turcji na część Cypru (powróciła w 1980r.). Interwencja tureckich sił zbrojnych w północnej części Cypru doprowadziła do podziału wyspy na część północną-turecką (40 proc. powierzchni) i południową-grecką. Podjęte w latach 1976-1978 próby ONZ pokojowego rozwiązania sytuacji na Cyprze nie doprowadziły do przywrócenia jedności wyspy.

W 1983 okupowana przez Turcję północna część jednostronnie ogłosiła niepodległość i proklamowała Republikę Turecką Cypru Północnego (uznaną tylko przez Turcję i Pakistan). Pozostała część wyspy - Republika Cypru - związana jest z Grecją sojuszem polityczno-wojskowym. Złe stosunki grecko-tureckie (Grecy doskonale pamiętają 400 letnią niewolę turecką) uległy jeszcze pogorszeniu. Specyficznego charakteru temu narodowościowemu i politycznemu konfliktowi nadaje fakt, że Grecja i Turcja należą do tego samego paktu militarno-politycznego

NATO.

W 1975 roku weszła w życie nowa konstytucja (zmodyfikowana w 1986 roku). Nowy rząd utworzony został przez Konstantinosa Karamanlisa, przywódcę prawicowej partii Nowa Demokracja. Karamanlis rozliczył się ze zbrodniarzami junty wojskowej, jednak nie udało mu się przeprowadzić skutecznych reform państwa i sytuacja gospodarcza nie uległa znacznej poprawie.

W roku 1981 Grecja została przyjęta do EWG. W tym samym roku władza przeszła w ręce opozycji - Panhelleńskiego Ruchu Socjalistycznego (PASOK) Andreasa Papandreu (syna Georgiosa). Z krótką przerwą na rzecz rządów prawicy (1990-1993) socjaliści rządzili Grecją do marca 2004r.

Grecja przełomu XX i XXI wieku 1981 r. - 2008 r.

Pierwsze 10 lat członkostwa w Unii to w historii tego kraju "zmarnowana dekada". Socjaliści krytykowali warunki, na jakich ich kraj dołączył do Wspólnoty Europejskiej. Grecja brała od Brukseli pieniądze przeznaczone np. na budowę dróg i wykorzystywała je do pokrycia swojego wysokiego deficytu budżetowego.

Przez lata '80 i '90 inflacja oscylowała między 15 a 25 proc. Deficyt budżetowy osiągnął maksymalny poziom - 16 proc. PKB - w 1990 roku, rozdymając zadłużenie państwa do gigantycznego poziomu 110 proc. PKB. Członkostwo w EWG pozwoliło Grecji odwlec konieczne reformy, a te które w końcu wprowadzono osiągały mizerny skutek.

Lubiany przez Greków Papandreu okazał się niezbyt silnym premierem. Pod koniec lat '80 krajem wstrząsały liczne skandale gospodarcze, polityczne i obyczajowe, w które zamieszany (pośrednio lub bezpośrednio) był sam premier i jego ministrowie. W 1988 r. siedemdziesięcioletni Papandreu przyznał się do romansu z 34-letnią stewardesą. Wkrótce potem rozwiódł się z żoną i poślubił swoją "Mimi".

W 1990 roku do władzy na prawie cztery lata doszła prawica, a premierem został zawzięty wróg rodziny Papandreu - Konstantinos Mitsotakis. W grudniu 1991 roku w Maastricht ratyfikowany został traktat dotyczący integracji politycznej i gospodarczej państw EWG (podpisanie traktatu nastąpiło w lutym 1992r.). Na mocy tego traktatu utworzona została Unia Europejska, a Grecja została jednym z jej 12 członków.

Ateny zdołały uporządkować swoją gospodarkę dopiero wtedy, gdy w 1993 roku greckie władze zobowiązały się spełnić warunki wprowadzenia euro. Mimo skutecznych reform i wyraźnej poprawy sytuacji gospodarczej pod koniec XX wieku Grecja nadal pozostawała najbiedniejszym państwem "piętnastki".

W 1991 r. sąsiadująca z Grecją Macedonia ogłosiła niepodległość, nie ukrywając chęci powiększenia swojego terytorium o grecką Macedonię z Salonikami (zapisano to nawet w konstytucji). Dla Greków nawet sama nazwa Macedonia czy Dawna Jugosłowiańska Republika Macedonii jest nie do przyjęcia i do dziś używają angielskiego skrótu nazwy: F.Y.R.O.M. lub greckiego: P.Y.D.M. Pomimo członkostwa w NATO Grecja wprowadziła sankcje gospodarcze wobec Macedonii i otwarcie wspierała Serbię. Konflikt z Macedonią i problemy wewnętrzne Grecji doprowadziły do upadku rządu Mitsotakisa.

Po wygranych przez PASOK wyborach na jesieni 1993 r. premierem ponownie został schorowany Papandreu. W 1995 r. odbyły się wybory prezydenckie - sędziwego Karamanlisa zastąpił prawnik Kostas Stefanopoulos (ponownie wybrany w 2000 r.). W tym samym roku poprawie uległy stosunki z Macedonią, która usunęła sporne zapisy ze swojej konstytucji, a Grecja zniosła embargo. Nadal sporną kwestią pozostała nie uznawana przez Grecję nazwa tego państwa.

Ciężko chory Andreas Papandreu zrezygnował z pełnienia funkcji premiera (zmarł w 1996 r.). Jego miejsce zajął Konstantinos (Kostas) Simitis, również z PASOK. Simitis odniósł nie tylko sukcesy gospodarcze, ale też doprowadził do poprawy stosunków międzynarodowych Grecji, zwłaszcza z największym wrogiem - Turcją. W pierwszych latach XXI wieku klimat polityczny między tymi krajami zaczął się stopniowo ocieplać.

Przełomem była wzajemna pomoc Aten i Ankary po trzęsieniach ziemi, które nawiedziły w 1999 r. najpierw północno-zachodnią Turcję, a miesiąc później Ateny. Grecja jako pierwsza wysłała do Turcji swoje ekipy ratunkowe oraz krew, leki i żywność. Po tragedii w Atenach Turcja zachowała się honorowo szybko niosąc pomoc Grekom, którzy ucierpieli podczas strzęsienia. Grecy powoli zakopywali topór wojenny i rozważali nawet poparcie Turcji w jej dążeniach do członkostwa w Unii Europejskiej, licząc między innymi na korzystną (dla obu krajów) wymianę handlową.

Pod koniec XX wieku Grecja uzyskała zaszczyt organizacji Igrzysk Olimpijskich w 2004 roku. W połowie 2000 roku Międzynarodowy Komitet Olimpijski był tak załamany brakiem postępów w przygotowaniach do Olimpiady 2004, że zagroził Grekom odebraniem imprezy. Żółta kartka zrobiła swoje - zorganizowano gigantyczne inwestycje, które okazały się kołem zamachowym gospodarki całego kraju. Powstała sieć nowych dróg i mostów, obwodnice i nowe lotnisko w stolicy. Produkt krajowy brutto wzrastał o 3,8 proc. rocznie, co dwukrotnie przekraczało średnią w Unii Europejskiej. Zorganizowane w sierpniu 2004 r. Igrzyska Olimpijskie były wielkim wydarzeniem, o istotnym wpływie na Grecję na wiele następnych lat.

Jednym z najważniejszych postanowień traktatu z Maastricht (z 1991 r.) było wprowadzenie wspólnej waluty dla państw Unii - euro. Grecja (i 11 innych państw) wprowadziła euro do obiegu 1 stycznia 2002 roku, zastępując bitą od starożytności drachmę. Był to niewątpliwym sukces premiera Simitisa, choć jak się okazało po latach nie w pełni zasłużony.

W 2004 r. wyszło na jaw, że grecki rząd przez lata wysyłał do Brukseli sfałszowane dane dotyczące wysokości deficytu i długu publicznego. Gdyby nie te oszustwa, wprowadzenie euro w Grecji znacznie by się opóźniło. Niestety po wprowadzeniu nowej waluty ceny znacznie wzrosły, czego nie można tłumaczyć tylko zaokrągleniami przy przeliczaniu z drachm.

Od 1 stycznia do 30 czerwca 2003 r. Grecja przewodniczyła Unii Europejskiej (Prezydencja). 16 kwietnia 2003 r. u stóp Akropolu, na ateńskiej Agorze, podpisany został traktat o rozszerzeniu Unii Europejskiej o 10 nowych członków, w tym Polskę (finalizacja traktatu - 1 maja 2004 r.).

Rządząca od wielu lat socjalistyczna partia PASOK miała w pierwszych latach XXI w. fatalne notowania w sondażach. Na początku 2004 roku premier Kostas Simitis oświadczył, że rezygnuje z przewodzenia tej partii w ramach "odmładzania kadr" i rozpiął na 7 marca wybory parlamentarne. Jednocześnie wskazał na swojego następcę, jako szefa partii, popularnego wśród Greków szefa MSZ - Georgiosa Papandreu (51 l.), którego ojciec i dziadek byli wielokrotnie premierami kraju. Wybory w 2004r. wygrała jednak konserwatywna partia Nowa Demokracja. Na czele nowego rządu stanął jej przywódca, krewny kilkukrotnego premiera i prezydenta (a także jego imiennik) - Konstantinos Karamanlis.

8 lutego 2005 r., po dwóch kadencjach Kostasa Stefanopoulosa, parlament wybrał na prezydenta sędziwego Karolosa Papouliasa (76 l.). Był on jedynym kandydatem i wybrany został głosami rządzącej Nowej Demokracji i opozycyjnej partii socjalistycznej PASOK, jako prezydent ponad podziałami. Uzyskał rekordową liczbę 279 głosów (na 300).

Źródło: <http://www.kb.neostrada.pl>

INNOWACYJNA GOSPODARKA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

**MINISTERSTWO
ROZWOJU**

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Projekt jest współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego